

ANDERSBERG

att utveckla ett stadsdelscentrum

Mats Jakobsson
Examensarbete 20 poäng
Fysisk planering
Blekinge Tekniska Högskola
våren 2003

ANDERSBERG
att utveckla ett stadsdelscentrum

Blekinge Tekniska Högskola
Programmet för Fysisk Planering
Examensarbete 20 poäng

Mats Jakobsson
2003

Förord

Detta examensarbete omfattar 20 poäng och avslutar min magisterutbildning i Fysisk planering på 180 poäng vid Blekinge Tekniska Högskola i Karlskrona. Arbetet tar upp problematiken kring stadsdelscentra, vilka hot som finns mot dessa idag och vilka åtgärder som kan vidtas för att vända utvecklingen. En fallstudie har gjorts i Andersbergs centrum i Gävle.

Examensarbetet har utförts på Bygg & Miljö, avdelning Fysisk planering, på Gävle kommun i samarbete med Gavlegårdarna AB. Jag vill rikta ett stort tack till min handledare professor och arkitekt Louise Nyström för värdefulla synpunkter och konstruktiv kritik under arbetets gång samt till biträdande handledare universitetslektor Jan-Evert Nilsson vid BTH.

Jag vill även passa på att tacka Elisabet Jonsson och övrig personal på avdelning Fysisk planering på Gävle kommun för lån av arbetsplats, teknisk utrustning och trevligt sällskap. Ulf Gustafsson, Mats Ajax och Ulf Egerfält på Gavlegårdarna AB tackas för resa, information och bakgrundsmaterial. Ett speciellt stort tack till Elin Andersson, fysisk planerare på Gävle kommun, för all hjälp, teknisk support och positiv feedback under arbetets gång! Sist men inte minst vill jag tacka de personer som jag varit i kontakt med under mina besök i stadsdelen Andersberg!

Mats Jakobsson

Gävle 2003-05-19

Sammanfattning

Examensarbetet belyser problematiken kring stadsdelscentra, vilka hot som finns mot dessa idag och hur utvecklingen kan vändas. Utgångspunkten för studien har varit Andersbergs stadsdelscentrum i Gävle.

Rapporten börjar med att ge en definition på vad ett stadsdelscentrum är samt att presentera de olika intressegrupperna och samspelet mellan dessa. Vidare beskrivs ett stadsdelscentrum utifrån ett historiskt perspektiv samt utifrån dess funktion som mötes- och handelsplats. Till ett stadsdelscentrum sammanförs olika aktiviteter som butiker, skola, möteslokaler och service för de omkringliggande bostadsområdena för att därutöver fungera som en viktig social mötesplats. Man kan särskilja fyra större intressegrupper i ett stadsdelscentrum: konsumenterna, kommunen, handlarna och fastighetsägarna.

Det var under efterkrigstiden som mindre centrumanläggningar växte fram i de nya bostadsområdena. I början fanns klara sociala ambitioner. Genom åren blev centrumanläggningarna större i skala och fick under 1960-talet en tydligare kommersiell prägel. På 1970-talet kom en kritik mot det storskaliga förortsbyggandet. Skalan på bebyggelsen blev nu mindre och de sociala aspekterna blev åter viktiga.

Idag står många stadsdelscentra inför flera hot. Handelns strukturomvandlingar, samhällets förändringar, det växande bilinnehavet samt ändrade familjeförhållanden och livsmönster är några orsaker till att många stadsdelscentra idag lever en tynande tillvaro. Många centrumanläggningar behöver en rejäl ansiktslyftning. Men det räcker inte bara med en fysisk uppbyggnad. Att det finns aktiviteter som lockar dit människor är minst lika viktigt, liksom ett bra samspel mellan ett centrumets olika aktörer. Att förtäta med nya bostäder kring ett centrum är ett exempel på åtgärder för att förbättra underlaget för butikerna.

I fallstudien studeras Andersberg centrum i Gävle. Stadsdelen visar ett typiskt prov på 1970-talets stadsplanering med klart avgränsade områden, större matarleder utanför och med återvändsgator in i området. Centrumanläggningen ligger centralt i området omgärdat av grönområden. All service, både kommersiell och offentlig, är samlad till en byggnad förutom en senare uppförd hälsocentral. Flera verksamheter som bibliotek och fritidsgård är populära och viktiga mötesplatser. Bygganden sluter sig inåt och har flera otydliga entréer. Dagligvaruaffären RIMI känner av konkurrensen från närliggande handelsetableringar. Vintern 2001 öppnade ICA en stormarknad i stadsdelens direkta närhet. RIMI-butikens läge centralt i området och långt från alla större stråk försvårar centrumets dragningskraft. Genom åren har en del servicefunktioner som post och bank försvunnit. Andersberg är en stadsdel med många svaga hushåll boende i de allmännyttiga flerbostadshusen nära centrum. Men inom stadsdelen finns också småhus så väl egna som bostadsrätter. Brottsligheten i Andersberg är relativt hög jämfört med andra större stadsdelar i Gävle. Skadegörelsen koncentreras framför allt till området kring centrum.

För att sätta in Andersberg i ett sammanhang redovisas en bakgrund till Gävle och framväxten av stadsdelscentra i staden. Idag finns, förutom Andersberg, tre andra större stadsdelscentra i Gävle: Bomhus, Brynäs och Sättra centrum. Runt om Andersberg finns större handelsetableringar inom dagligvaruhandeln. Det mesta av sällanköpshandeln i Gävle sker i centrum eller Valbo köpcentrum, några kilometer utanför stan.

Utvecklingsmöjligheterna för Andersbergs centrum beskrivs som olika ytterlighetsscenarier. En avveckling av Andersbergs centrum kan bli verklighet om fler verksamheter försvinner från centrumet. Frågan är också aktuell på grund av den offentliga servicens besparingskrav och handelns snabba strukturomvandlingar. En expansion av centrumet är också möjlig med syftet att locka dit fler besökare. Läget centralt i området, långt från större bilorienterade stråk är en nackdel. Just läget inne i området kan tala för en flytt av centrum till de större stråken för att på så sätt kunna konkurrera med närliggande handelsetableringar. En förtätning i och kring centrum är möjlig och skulle ge flera positiva effekter i form av ett större kundunderlag och mer livfullhet kring centrumområdet.

Planförslaget innebär att centrumanläggningen öppnas upp för att få ett tydligare stråk genom stadsdelen. Utbudet av service i stadsdelen koncentreras och riktas ut mot torget. Den offentliga platsen i form av ett utomhustorg får en viktigare funktion som mötesplats och kopplas samman med det centrala grönområdet. Genom att förtäta och bygga på centrumhuset med nya bostäder och verksamheter skapas en funktionsblandning samt ett bättre underlag för det befintliga utbudet.

Innehåll

BAKGRUND OCH TEORI

BAKGRUND	9
BAKGRUND TILL PROJEKTET	10
PROBLEMFÖR	10
SYFTE	11
AVGRÄNSNINGAR	11
METOD	11
STADSDELSCENTRUM - EN PRESENTATION	13
DEFINITION	13
DE OLIKA PARTERNA I ETT STADSDELSCENTRUM	13
GRANNSKAP OCH STADSDELSCENTRUM I ETT HISTORISKT PERSPEKTIV	16
GRANNSKAPSIDEALET OCH GRANNSKAPSENHETEN	16
NÅGRA TIDIGA GRANNSKAPSCENTRA	17
REKORDÅRENS STADSDELSCENTRA	19
1970-TALET – ÅTER TILL GRANNSKAPET	19
STADSDELSCENTRUM UNDER 1980- OCH 90-TALEN	20
HOTEN MOT STADSDELSCENTRA IDAG	21
HUR SKA VI VÄNDA UTVECKLINGEN?	22
STADSDELSCENTRUM SOM MÖTESPLATS	24
STADSDELSCENTRUM SOM OFFENTLIG PLATS	24
OLIKA TYPER AV AKTIVITETER	25
TRYGGHET KRING ETT STADSDELSCENTRUM	26
STADSDELSCENTRUM SOM HANDELSPLATS	28
HANDEL	28
ÖVRIGT UTBUD I ETT STADSDELSCENTRUM	30

FALLSTUDIE: ANDERSBERG

STADSDELEN ANDERSBERG OCH ANDERSBERGS CENTRUM	34
ANDERSBERG – EN PRESENTATION	34
PLANERINGSPROCESSEN	36
DE OLIKA PARTERNA I ANDERSBERGS CENTRUM	37
STADSBILD	38
STADSBILDSANALYS AV ANDERSBERG EFTER KEVIN LYNCH	38
STADSDELENS FÄRG OCH FORM KRING CENTRUM	43
ANDERSBERGS CENTRUM	43
TILLGÄNGLIGHETEN TILL CENTRUMET	46
UTBUD	48
UTBUDET AV SERVICE I ANDERSBERG	48
KOMMERSIELL SERVICE	49
OFFENTLIG SERVICE	51
ÖVRIGA AKTIVITETER	52
SOCIALA ASPEKTER	54
SOCIALA MÖNSTER I ANDERSBERG	54
TRYGGHET	57

BAKGRUND GÄVLE

BAKGRUND GÄVLE	62
GÄVLES HISTORIA OCH FRAMVÄXT	62
GÄVLE IDAG	62
STADSDDELSCENTRA I GÄVLE	64
STADSDDELSCENTRA I GÄVLE – EN HISTORISK TILLBAKABLICK	64
STADSDDELSCENTRA I GÄVLE IDAG	65
BRYNÄS CENTRUM	66
SÄTRA CENTRUM	67
BOMHUS CENTRUM	67
STADSDDELSCENTRUMETS BETYDELSE FÖR OMRÅDET	68
HANDELN KRING ANDERSBERG OCH I GÄVLE	68
KOMMUNALA BESLUT OCH RIKTLINJER	68

TRE EXEMPEL

TRE EXEMPEL PÅ FÖRNYELSE AV STADSDDELSCENTRUM	72
GÖTEBORGSLOKALER AB	72
NACKSTA, SUNDSVALL	73
RÅBY CENTRUM, VÄSTERÅS	73

DISKUSSION OCH FÖRSLAG

DISKUSSION	76
STADSDDELSCENTRUM	76
SCENARIER FÖR ANDERSBERG	77
ORGANISATIONEN I ANDERSBERG I FRAMTIDEN	79
ANDERSBERGS CENTRUM I FRAMTIDEN	80
PLANFÖRSLAG	81
TANKAR KRING PLANFÖRSLAGET	81
PLANFÖRSLAGET I KORTHET	81
STADSBILD	82
UTBUD	88
SOCIALA ASPEKTER	90

KÄLLOR

KÄLLOR	94
BÖCKER	94
TIDNINGAR OCH TIDSKRIFTER	94
INTERNET	94
MUNTliga KÄLLOR	94
KARTOR OCH BILDER	94